

УДК 336.713:330.322

Н.В. Гаврилова, доц., канд.екон.наук, Ю.В. Стецик, ст.гр. ФК-09-1

Кіровоградський національний технічний університет

Інвестиційна діяльність комерційних банків

Досліджено особливості здійснення вітчизняними банками інвестиційних операцій. Проаналізовано перспективні напрямки інвестиційної діяльності банківських структур та запропоновано рекомендації щодо удосконалення діяльності вітчизняних банків на інвестиційному ринку.

комерційний банк, інвестиційні операції, банківські інвестиції, кредитно-інвестиційний портфель

Актуальність проблеми. Інвестиційна активність комерційних банків в Україні за останні роки зазнала суттєвих змін. Перебудова української економіки вимагає проведення раціональної інвестиційної політики, активного і послідовного поєднання науки, техніки, використання зарубіжного досвіду. Виконання цих завдань потребує створення сприятливого інвестиційного середовища, визначення місця і ролі комерційних банків в інвестиційній діяльності, способів і методів активізації процесу міжнародного інвестування.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. У наукових дослідженнях [2, 4] та публікаціях [6], присвячених банківській проблематиці, зокрема С.М. Савлука, Т.П. Остапишина, Л.В. Васюренка, Є.С. Бургіна, основний акцент зміщується на вирішення проблеми ліквідності роботи банків, першопричиною якої стала не лише світова фінансова криза, але й недостатньо зважена у минулому політика банків щодо узгодження активів та пасивів, тобто кредитно-інвестиційного та депозитного портфелів, за обсягами та термінами. Основна увага при цьому приділяється удосконаленню кредитної та депозитної політики банку, тоді як роль інвестиційних операцій у забезпеченні ліквідності та фінансової стійкості роботи банку розглядається недостатньо повно.

Метою статті є аналіз факторів, що визначають інвестиційну стратегію вітчизняних банків, та розроблення рекомендацій щодо удосконалення діяльності банківських установ на інвестиційному ринку.

Виклад основного матеріалу. Зарубіжні інвестиційні банки, що спровокували світову фінансову кризу, не лише самі потерпіли від неї, але дали імпульс розвитку нових тенденцій на фінансовому ринку. Так, у 2008 році інвестиційні банки змушені були змінювати свою спеціалізацію, трансформуючись у комерційні. Ефект доміно, завдяки якому з дистанції зійшло немало фінансових установ, призвів до росту на міжнародному ринку злиттів та поглинань між інвестиційними та комерційними банками [7]. Загострилась також конкуренція між інвестиційними банками та іншими парабанківськими установами, які надають на інвестиційному ринку аналогічні послуги.

Схожі процеси відбувались впродовж останніх років і на національному ринку. Щоправда втрата вітчизняними банками інвестиційної спеціалізації супроводжувалась не стільки злиттями та поглинаннями, скільки налагодженням співпраці між банківськими та парабанківськими установами чи створенням вітчизняними комерційними банками дочірніх інвестиційних структур, які реалізовували б інвестиційні наміри материнської компанії. Як наслідок цього, інвестиційний портфель

у структурі банківських активів впродовж останніх п'яти років значно поступається за обсягами кредитному.

Як не дивно, але частка інвестицій у загальних активах банків, які згідно своєї назви та спеціалізації є інвестиційними, є також низькою і несуттєво відрізняється від середньо галузевого показника.

Незважаючи на широке розмаїття операцій банків на інвестиційному ринку, банківський сектор національної економіки демонструє стійку тенденцію до скорочення обсягів інвестиційного портфеля на користь кредитного [5]. Така ситуація зумовлена низкою чинників, зокрема:

- відсутністю ефективно функціонуючого фондового ринку;
- вищою дохідністю кредитних операцій, порівняно із інвестиційними;
- ширшим спектром ризиків, що виникають при здійсненні інвестиційних операцій, та складністю їх прогнозування та оцінювання;
- відсутністю у банків «довгих» грошей для здійснення довгострокових інвестицій;
- наявністю у вітчизняних комерційних банків дочірніх структур, які опосередковано виконують значну частину інвестиційних операцій банків.

Вплив зазначених факторів призвів до того, що стрімке нарощення активів вітчизняних банків (як комерційних, так й інвестиційних) відбувалось за рахунок збільшення кредитного портфеля. Як наслідок цього, на початок кризового 2008 року кредитні операції складали 60-80% від обсягу всіх активних операцій банків.

Специфіка банківської інвестиційної діяльності значною мірою зумовлена характером і обсягом сформованої ресурсної бази. Банкам поки що не вдається залучати значні обсяги довгострокових ресурсів, що, своєю чергою, гальмує інвестиційну активність банків. Капітал банків в Україні на 1 січня 2010 р. становив 6,7 % ВВП, а середній термін зобов'язань — 5 місяців, чисті активи — 553,3 млрд. грн., або 68,2 % ВВП. Однак за середнім обсягом активів українські банки відстають від банків розвинених країн.

За останні роки простежується тенденція до переорієнтації банків із вкладень у цінні папери на інвестиції у цінні папери на продаж. Більшість інвестицій банків сьогодні здійснюється у формі кредитів. У 2009 році українські банки переважно надавали кредити в поточну діяльність позичальників, їх частка перевищувала 90%. Обсяги кредитів в інвестиційну діяльність були незначними, а їх частка на початок 2010 р. становила 9,9 % від загального кредитно-інвестиційного портфеля (КІП).

В табл. 1 наведена структура інвестиційного портфеля першої п'ятірки українських банків станом на початок 2010 р. [6].

Таблиця 1 - Структура інвестиційно-кредитного портфеля станом на 1.01.10, млн. грн.

№ з/п	Банк	КІП	Частка, %	Міжбанк. кредити	Кредити юр.особ.	Кредити фіз. особ.	Цінні папери
	Всього	158626,49	100	42647,26	224143,4	140404,48	24781,64
1	Приватбанк	43004,47	27,111	3887,65	18232,03	18740,37	2144,42
2	Райффайзен Банк Аваль	37366,24	23,556	1124,97	17665,38	17146,02	1429,87
3	УкрСиббанк	30546,31	19,271	1526,37	10983,92	17047,29	988,73
4	Укрсоцбанк	24778,42	15,621	461,11	10214,22	12513,04	1590,06
5	Укрексімбанк	22931,05	14,456	441,22	19953,44	966,53	1569,86

Таким чином, причинами низької ефективності банківської системи України та її інвестиційної складової є такі дві групи чинників:

1) внутрішньобанківські, до яких належать недостатність ресурсів для проведення інвестиційних операцій, бажання банків максимізувати віддачу підвищенням процентної ставки за кредитами, високі вимоги банків до забезпеченості інвестиційних кредитів;

2) зовнішні, такі як високий рівень інфляції в економіці, система внутрішніх взаємних платежів, непрозорість ринку капіталу, недовіра до банківської системи з боку клієнтів, недосконалість законодавства, недостатня кількість платоспроможних позичальників.

Отже, основною причиною низької інвестиційної активності банків є відсутність ефективно функціонуючого фондового ринку та вища привабливість за критеріями «ризик-дохідність» альтернативних варіантів розміщення банківських ресурсів.

Проблема низької активності вітчизняних банківських установ на інвестиційному ринку може бути пояснена також, виходячи із класифікації операцій банку з цінними паперами. Зокрема, такі операції класифікують за наступними ознаками:

- за інвестиційною стратегією банку (інвестиційні операції на продаж та інвестиційні операції на інвестиції);
- за відображенням у балансі банку (емісійні, тобто пасивні операції щодо випуску цінних паперів власного боргу банку; власне інвестиційні, тобто активні операції з вкладення ресурсів у придбання фондових активів; та клієнтські операції щодо обслуговування емісійних та інвестиційних операцій клієнтів банку).

Згідно наведеної вище класифікації можна виявити деякі особливості інвестиційної діяльності вітчизняних банків на сучасному етапі, а саме:

- за інвестиційною стратегією у портфелі банківських установ переважають інвестиційні операції на продаж. Це зумовлено тим, що дохідність таких операцій визначається не стільки величиною дивідендного доходу, скільки маржею між ціною продажу та купівлі цінних паперів;

- згідно до відображення операцій у балансі банку домінують клієнтські операції з цінними паперами, які з позиції банку є привабливішими порівняно із формуванням власного інвестиційного портфеля. Банки віддають перевагу наданню посередницьких послуг, обслуговуючи первинне чи вторинне розміщення акцій та приватне розміщення цінних паперів інших емітентів.

Специфіка інвестиційної діяльності вітчизняних банків визначається також не стільки конкуренцією, скільки співпрацею банківських та парабанківських установ.

Дедалі активніше фінансові інститути взаємодіють у сфері пенсійного страхування, оскільки у Законі України «Про недержавне пенсійне забезпечення» банкам надано переважне право бути зберігачами пенсійних активів фонду та передбачено можливість інвестування коштів фонду у банківські депозити [1].

Ефективною є співпраця банків та парабанківських установ і на міжнародному фондовому ринку. Обслуговуючи операції щодо первинного чи вторинного розміщення акцій, провідні комерційні банки забезпечують ефективніше залучення інвестицій вітчизняними емітентами на міжнародних фондових біржах.

При банках можуть створюватись також компанії з управління активами, які укладають із приватними інвесторами договір про персональне банківське обслуговування (так званий приватний банкінг) або створення індивідуального інвестиційного фонду.

Загалом, вітчизняні інвестиційні банки після кризового періоду, на думку фахівців [2], будуть відрізнятись від попередників іншими підходами до інвестування, використанням нових технологій, якісною аналітикою, здатністю швидко генерувати інноваційні рішення, бажанням відстоювати інтереси клієнтів, а не заробляти на їх

проблемах. Перспективними для інвестиційних банків будуть наступні напрямки роботи:

- торгівля цінними паперами;
- операції з корпоративними цінними паперами;
- управління фінансовими активами;
- управління прямими інвестиціями.

Висновки. Інвестиційна активність банківських структур на національному ринку гальмується низкою чинників макроекономічного характеру, які вимагають відповідних макрорівневих заходів. Частково ця проблема може бути вирішена на мікрорівні шляхом здійснення заходів щодо ефективного управління ризиками за інвестиційним портфелем банку, а саме:

- розроблення ефективної інвестиційної стратегії;
- застосування теорії портфельного інвестування;
- удосконалення взаємодії банківських та пара банківських установ на інвестиційному ринку;
- застосування системного підходу щодо управління ризиками за активними та пасивними операціями банків.

Зокрема, комплексний підхід щодо управління ризиками та удосконалення взаємодії банків та парабанківських установ за інвестиційними, емісійними та депозитними операціями забезпечуватиме мінімізацію ризиків за інвестиційним портфелем банку, покращуючи його показники ліквідності та фінансової стійкості, а також сприятиме обмеженню ризиків інвесторів та емітентів, операції яких на інвестиційному ринку проведені за посередництвом банківської установи.

Список літератури

1. Закон України „Про недержавне пенсійне забезпечення” від 09.07.2003 № 1057-IV(зі змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. - 2003, № 47-48, ст. 372
2. Банківські операції: Підручник / за ред. А.М. Мороза. К.: КНЕУ. – 2005. – 384 с.
3. Кириченко О. Діяльність українських інвестиційних банків // Банківська справа. – 2009. - №2. – С. 57.
4. Мироненко В. Модель Бланка // Інвестгазета. - 2010. - №25. - С.38-41.
5. Підсумки діяльності комерційних банків // Вісник НБУ. - 2009. - №3. - С.48-60;
6. Підсумки діяльності комерційних банків // Вісник НБУ. - 2010. - №3. - С.48-72.
7. Приказюк Н.В. Інвестиційна діяльність комерційних банків на ринку цінних паперів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08/ Н.В.Приказюк. - Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. - К., 2007.- 21 с.
8. Рейтинг надежности украинских банков // Эксперт. - 2009. - №16. - С.73-85;
9. Рейтинг надежности украинских банков // Эксперт. - 2010. - №9. - С.18 - 25.
10. Смахтина Д. Каким будет фондовый рынок после кризиса // Инвестгазета. - 2008. - №50. - С.60-61.

Одержано 21.12.11